

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12.

Fylke: Hedmark.

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Trysil.

Emne: Gamal engkultur.

Bygdelag: Innbygda.

Oppskr. av: Andreas Ropeid

Gard: Buflod,

(adresse): NEG.

G.nr. 41 Br.nr. 1.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):
Karl Buflod, f.1877 på Buflod i Trysil.

SVAR

1. Det som ligg innafor gjerdet, heiter jordet, det som ligg utafør heiter bitslåtter. Eldre ikkje kjendt. Det som vart pløyd og ikkje isådd nokon ting, seier ein er attlagt. Det meste av jordet var tøjorde i utkanten kan det vera noko raskeslått fordi jorda der var noko skrin. Raskeslått var og tøjordet, for den fikk gjødsel. Grasmark som ikkje får gjødsel kan ikkje verta kalla tøjordet.

Ikkje noko sers namn på grovare og finare høy.

All slått vert gjord med langljå, så ein kan ikkje skilja utslåttene etter det. Ein skil etter lægje og jordlag i myrer og rønninger eller slåtternninger. Ein slåtternning ligg ved bekk eller vatn og er rudd for tre og kjerr. Enger (jfr. PR.O. Elgshøien) er det lite av på buflod, men han kjenner dei.

2. Ein rydda ikkje slåtternninger på ei viss tid av året; det var ettersom ein hadde tid og fekk folk til det. Difor vart det oftast etter slåttene. Kvisten vart samla i våler (dungar) enten på eller ~~xxxxxx~~ like utanfor rønningen og brend. Osk vart nytta som gjødsel dersom vålene vart brend på rønningen, elles ikkje. Var det rønninga som ein venta mykje gras av, kunne ein rydda bort stubbar óg, men det hende ikkje ofte. ~~Rask~~ Det var ofte grannane som var med på slikt ryddingsarbeid.

På jordet rydda ein bort stein, men ikkje på utslåtter.

Oldefar (Halvor), f.1776, rydda bort tre og reiv opp lyng på jordet og gjødsla med naturgjødsel, men ~~let~~ trestubbane stå. Bestefar, f.1819, hadde sett at dei pløgte i Elverum, difor tok han til å pløya og reiv opp stubbane. "Nå øydelegg dei alt som eg har streva og fått til", sa oldefar.

11756

3. Kom det mose i tøy-jordet, vart det pløgt og isådd høymø eller kjøpt grasfrø. Det vart aldri sådd oppå svoren grassvorden.

4. Garden var oftast lagt slik at det ikkje kom vatn på jordet og det var difor ikkje serleg aktuelt med grøfting der. Utslåttene vart grøfta, men det vart ikkje sett så store krav i så måte til dei som til jordet.

Dersom ein ~~kan~~ koma til med det, vert utslåttene gjødsla ved vatning. Frå ein bekk vert det grave ein ~~kanal~~ kanal i overkanten av utslåtta, oftast ein rønning. Frå denne vert det så grove grunne stekkekrenner nedover rønningen og små grøfter frå desse att, så vatnet skulle koma godt utover. I bekken vart det sett ein bekk nedanfor kanalen i den eldste tida av jord og stein, seinare av bord eller plank(nåler).

Dammen av første slaget vart oppsett (av siste slaget ~~stengd~~ stengd) frå tidleg om våren at ein fekk mest mogleg av flaumvatnet til å renna inn i kanalen og utover rønningen. Vatnet måtte renna så sakte utover at barnåler, jord og skogrusk vart liggjande att. Det ver dette som var gjødsla. Rønningen vart ikkje liggjande heilt under vatn; ein kunne såvidt koma turrskadd over.

5. Jordet vart gjødsla med den gjødsla som vart att etter at ~~åkeren~~ åkeren hadde fått sitt. Utslåttene vart ikkje gjødsla med annet enn vatning. Det har vore slik så lenge K.B. kjenner til.

K.B. rekner at jordet fekk 1/3 av gjødsla, men det stakk ikkje til heile jordet så ein rekna ~~at~~ at dei ymse deler av det fekk gjødsel annakvart av.

Sauemøka som dei rekna var sterkast, var det så mykje ugras i, ho vart difor ikkje nytta i åker. dei ville helst ha henne på myrjord eller ~~der~~ der det var litt ~~våtlandt~~ våtlandt. Enga fekk óg helst den gjødsla som var blanda litegrand, t.d. med gamal maurtue som vart brukt til underburd (ōnnbōn). Hestemøkk vart aldri nytta til eng. Hugsar ikkje noko mål for kor sterkt dei gjødsla.

6. Tøy-jordet, tøy-voll, tøy^ø (tøet). Ikkje serskilt namn på høyet.

7. Det har delvis vore så at husa vart plasert slik at siget (trekken) gjekk nedover jordet, men han har og sett husa liggja slik at trekken gjekk i bekken.

Kjenner ikkje noko serleg namn på det stykket som fekk trekken, men ein sa at stykket som ~~hadde~~ hadde fått mykje gjødsel gjennom lengre tid, at dei var

"i god hevd". Motsatt av "god hevd" er skrint, som óg

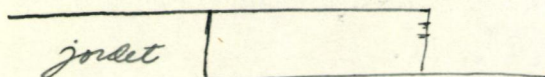
tyde skarp jord.

Trekken vart brukt om siget, både staden og veta.

Ein grov små grøfter for at trekken skulle koma betre utover.

Åkrane vart vanleg lagt slik at det vart trekk på dei.

8. Gjødsla vart kjørt ut om våren, men gjødssel som kom ~~ut~~ i vinterfjøsset etter den tid, vart ikkje så sjeldan kjørt ut om hausten. På Buflod bufører dei med det same dei har slept, dei har difor ikkje sommarfjøs heime og får difor ikkje sommargjødssel der. Men det har vori sommarfjøs der før K.B.'s tid; det er ennå ein haug som heiter "Sommarfjøshøgen". Det må ha lege i skingarden slik:

Gjødsla vart kjørt ut med slae, lesste med ruku (trøspade med skoning). Gjødsla vart lagd i Høger på snøen og gravbreidd så snart det vart berrt med ruku. finbreiinga vart gjort med møkkelø og hest. Greipet kom ca. 1900, vert kjøpt. Møkkharv kom til bygda ^{for} 30 år sidan, men møkkelø er ennå i bruk på mange sætrar og kan hende på nokre få gardar og. Nå vart gjødsla kjørt ut på vogn eller med slep. Det siste er mest vanleg på sætra.

9. På Buflod har dei så lenge K.B. minnest, buført med same dei slepte og har difor ikkje beitt jordet eller utslätte om våren. Før hans tid var det vanleg å ta buskapen ned frå sætra medan dei slo jordet, den var då heime 14 dagar - 3viker. Grunnen er han ikkje viss på. Det har vorte gjort fordi sæterfolket skulle vera med åg slå, men det kan og vera gjort fordi dei då hadde mykje folk i huset og trong meir mat enn elles. Når sætra låg omlag 2 mil unnan og sætervegen art dårleg, vart det då formålstenleg å ta buskapen ned. Rimeligvis var det på denne tida sommarfjøsset vart brukt.

Han kjenner og til at det på stader der sæterbeitet vart dårleg utpå hausten, var vanleg å ta buskapen heim då ein 14 dagars tid og lata han beita utslätten. På jordet kunne han ikkje koma, for åkeren var ikkje hausta ennå. Deizflutte så til sætra att 2-3viker; i denne tida var det ungdomen som stydde der. Dei har ikkje gjort slik på Buflod i K.B.'s tid, m.a. fordi vegen

var for lang. Der var dei på sætra til sist i september, og etter heimferda, gjekk krøttera fritt. Når ein såleis om hausten beitte baa jordet og dei næraste utslåttene, var det ikkje med tanke på gjødsla. Detxvar heller ikkje noko jordstykke som ikkje var beitt.

10. Dette systemet gjeld ennå på Buflod.

11. Så snart det vart berre om våren, vart rukene på jordet raka utover med ei møkkerive. Om riva, sjå Torgal Østby. Dette vart ikkje gjort på utslåttene.

12. Den tida kjyrne beitte fritt om hausten, var dei i vinterfjøset om hausten. Etter det K.B. veit, er det ikkje noko sommarfjøs i bygda nå.

13 - 18. Ukjent.

19. Kve er her i Trysøl eit oppdyrka og inngjerdt stykke jord utanfor skigarden. Dei andre orda er ikkje mykje nytta i Trysil.

20. Slåttemarka på sætra var inngjerd og vart kalla sætervollen. Det er gamalt i bygda, men nå vert det færre og færre sætrar. Dei gardane som har sætrar, held oppe sætervollen som før. På Buflod-sætra (Tjønnåsen) er sætervollen 56 mål. Dei siste 40-50 åra har dei pløgd der, visse deler om gongen. Dei sår i grønfór og legg att i det, det er såleis berre eit år. Same stykket vert pløgd k vart 4. eller 5. år. Gjødsla vert kjørt utover om våren, framgangsmåten er som ved gjødselkjøring på jordet, men det stykket som har vore oppe, vert ikkje gjødsla første året etter. 21.

21. Slåtterønningane vart og vert som nemnt gjødla med oske etter vålene av og til. Elles ikkje anna gjødsel enn naturgjødsel.

Bonde Karl Bøflod, f. 1877 på Bøflod i Trøyse

Fylke: Hedmark
 Herad: Trøyse
 Bygdelag: Frukbygd
 Gard: Bøflod, g. nr. 41,
 br. nr. 1.

1. Det som ligg innanfor ^{gjerdet} ~~gjerdet~~, heiter ~~slätt~~
 jordet, det som ligg utanfor heiter utslätt.
 Kallre ikkje kjent. Det som vert pløggd og ikkje
 isatt nokon ting, seier ein n atlagt. Det
 meste av jordet var tøjorde, i utkantene
 kan det vera nokre raskeslåttd jordgårda
 de var nokre skrinne. Raskeslåtten var ei tø-
 jorde, for den fekk gjædel. ^{Grasmark} ~~Jord~~ som ikkje
 for gjædel, kan ikkje verta kalla tø-
 jorde.

Ikkje nokre sers namn på grovare og
 finare høi.

All slåttd vert gjord med langlja, så
 ein kan ikkje skilja utslåttden ut det.
 Men skil det lagje og jordlag i myrde og
rønninge eller slåttdrønninge. Men slåttd-
 rønning ligg ved bekk eller vaku og er radd
 for tre og kjerr. Tenge (Jfr. Pr O. Helgshøien) er
 det hie av på Bøflod, men kan kjemur dei.

2. Men rydda ikkje slåttdrønninge på ei voss
 tid av året; det var ellesom ein hadde tid og
 fekk folk til det. Difor vort det oftast eller
 slåttdne. Kvisten vort sauola i våle (dring)
 enten på eller utanfor rønningen og breud.
 Ostka vort rydda som gjædel dersom våle
 vort breud på rønningen, eller ikkje

Like utanfor

Gamalt engkultúr

Var det rönningar som ein venta mykje gras av, kunne ein rydda bort stubbar og men det kunde ikkje ofte. Det var ofte grunnane som var med på slikt ryddingsarbeid

På jordat rydda ein bort stein, men ikkje på utlåtta.

Oldefar (Halvor), f. 1776 rydda bort tre og reiv opp lyng på jordat og gjødsla med matasgjødsl, men let krestubbanne stå. Bestefar, f. 1819, hadde rett at dei plögde i teluerum, difor tok han hi å plögja og reiv opp stubbane. "Nå øydelegg du alt som jeg har skrevet og fått til", sa oldefar.

3. ~~At~~ Kom det mose i ~~for~~ tø-jordat, vort det pløgd og isått høymø eller kjøpt grasfrø. Det vort aldri sådd oppå svøren, grassvørde.
4. Garder ut oftast lagt slik at det ikkje kom vatn på jordat og det var difor ikkje serleg aktuelt med grøfting av. Utlåtten vort grøfta, men det vort ikkje sett så store krav i så måte hi dei som til jordat.

Dersom ein kan komma hi med det, vort utlåtten gjødsla ved vatning. For ein bekk vort det grave ein kanal i overkanten av utlåtta, oftast ein rönning. For denne vort det så grave grunne stikkrenner medow rönningen og sein grøfte på desse at så vatnet skulle komma godt utover.

Gamal engkultiv

7 lukken vort det sett ein barn nedreifr kanna-
len, i den eldste tida av jord og stein, seinare
av jord eller plank (måler).

Dammen av ~~stok~~^{jord} sloget vort oppsett
(av siste sloget stengd) så tidleg om våren at
ein fekk mest mogleg av flåmvestuet til å
renna inn i kanalen og utover rønningen.
Vatnet måtte renna så sakte utover at bai-
måle, jord og skoggrusk vort liggjande att. Det
vot dette som vor gjødsel. Rønningen vort ikkje
liggjande heilt under vatn, ein kunne såvitt
komme tverskard over.

5. Jodet vort gjødsle med den gjødsle som
vart att etter at ikeren hadde fått sitt. Utslåttene
vort ikkje gjødsle med anna enn vatning.
Det har vore slik så lenge K. B. kjemur til

K. B. rekner at jodet fekk 1/3 av gjødsle, men
det strakk ikkje til heile jodet så ein rekna
at dei yngre deler av det fekk gjødsel annakont
av.

Sauemilka, som dei tokka vor sterkast,
var det så mykje i gras i; ho vort difor ikkje
nytte i åker. Dei ville helst ha henne på myr-
jord eller der dei vor litt våtland. Mange fekk òg
helst den gjødsle som var blanda litegraus, t. d.
med gamal mælk som vort brukt til
underbær (ömbön). Hestmikk vort aldri
nytte til eng.

Gamla engkultúr

Þúgar ekki nokk mál for kar sterkt dæ gjáðla

6. Jó-jóðit, þó jó-vall, jó^ó (jóit) ^{þekkja sérskilt} vanna þá högl.

7. Þetta hefur dæmis vore að at húsar voru plásert slík at siget ~~gjáðla~~ (trekkan) gjáðla meðan jóðit, men þau hefur séð húsar liggja slík at trekkan gjáðla i lekkan.

Kjennur ekki nokk sérles vanna þá det stjálakur som þekk trekkan, men ein sé at stjálake som haddu fáll myskja gjáðla gjennom lengere tid, at dæ vor „i god hevd“. Mottsett av „god hevd“ er skrinte, som er þau tyde skarp jóð.

trekkan voru brúttur om siget, þetta staden of vata.

Þeir grafar sína greftr for at trekkan skulla honna þetta utom.

Akronu voru vauley lagt slík at det voru þrekk þá dæ.

8. Gjáðla voru kjört út om varen, men gjáðla som kom i vinterfjót ekk dæ tid, vart ekki sé gjaldan kjört út om haustan. Þá Þúflod þúfóer dæ með det same dæ hefur slept, dæ hefur dæfor ekki sommarfjós þeim og þú dæfor ekki sommar-gjáðla dæ. Men det hefur vor sommarfjós dæ for K. B. 's tid; det er umm ein haug som heitir „Sammarfjós högl“. Det má hefur lege i skigarden skir

Jóðit

Gjáðla voru kjört út með slae, lesste með

Gamral engkultúr.

rúka (trespade med skoning). Gjædla vort lagt i høge på sunden og grovbreidd så snart det vort berett med rúka. Fimberinga vort gjort med mikkesto og best. Greipet kom ca. 1900, vort kjøpt. Mökketaru kom til lygta for oss 30 år sidan, men mikkesto er enda i bruk på mange adlar og kavhunde på nokre få gardar og. Nå vert gjædla kjørt ut på vagn eller med sløv, det erke er mest vanly på setra.

9. På Buflod har dei så lenge K.B. minnst, leifrit med same dei slepte og har tifar ikkje leitt jørdet eller utslatte om væren. For hans tid var det vanleg å ta húskaopen med på setra medan dei slo jørdet, den var då heime 14 dagar - 3 veker. Grunnen er ikkje viss på, det kan ha vorte gjort fordi adlafolket skulle vera med og slå, men det kan og vera gjort fordi dei då hadde mykje falk i húslet og brong rein mat enn elles. Når setra lag vort 2 mil innan og satervegen vort døyly, vort det då formålskenly å ta húskaopen med.

Han kjemur og tie at det på stadyr de saterbeidet vort dårdey utpå hausten, var vanly å ta húskaopen heim då ein 14 dagars tid og lata han beita utslattene. På jørdet kunne han ikkje komma, for åkeren var ikkje hausta enda. ~~At det vort gjort~~ At det vort gjort så til setra att 2-3 veker; i denne tida var det ungdommen som styrde de. Dei har ikkje gjort slik på Buflod i K.B.'s tid m.a. fordi vegen

7 Rimeligvis var det på denne tida som vort jørdet vort brukt.

Gamalt engkultúr

vor for lang. Des var dei på setra tre sist i september, og ikkje heimferða gjekk krøtere frukt. Når ein sålur om hausten leide leide jodet og dei næraste utslåttene, var det ikkje med tanke på gjørla. Det var heldr ikkje nokko jordstykke som ikkje vort beitt.

10. Dette systemet gjeld ennå på Buflad.
11. Så snart det vort beitt om våren vort røkene på jodet raka utover med ei måtkerene. Om riva, sjå Torgal Østley. Dette vort ikkje gjort på utslåttene.
12. Den tida byrja leide frukt om hausten, var dei i vinterfjøset om hausten. Etter det K.B. vilt, er det ikkje nokko sommarfjøis i leigde na.
- 13-18 Ukjent.
19. Kve og kv i Trepil eit oppdyrka og inngjerd stykke jord utanfor skigarden. Dei andre øda og ~~beitt~~ ikkje nytta i Trepil.
20. Skårmarka på setra var inngjerd og ~~tear~~ vort kalla sakervalle. Det er gammalt i bygda, men nå vort det færr og færre setra. Dei gardane som setra, heldt opp sakervalle som jor. På Buflad-setra (Tjonnåsen) er sakervalle 56 mål. Dei siste 40-50 åra har dei pløgd der, visse deler om gangen. Dei sei i grøfver og legg att i det, det er sålur opp bare eit år. Same stykket vort pløgd ~~med~~ kvot 4. eller 5. år. Gjørla vort kjørt ut om våren, framgangsmaaten er som ved gjørlkjøring på jodet, men det

Gamal engkultur

stykket som har vore ~~støtt~~^{oppe}, vert ikkje gjødsla
første året etter.

21. Glåberomningane vert som nemnt gjødsla
med oske eller vålene av 9 til. Kullet ikkje annan
gjødsl enn naturgjødsl.

Nedskrive av Andreas Røpeid 3/6 1953